

Reproducció, trasplantaments, manipulacions genètiques

L'esclat de la bioètica

Diversos casos d'embarassos, de demanda d'embrions, de trasplantaments d'òrgans d'animals posen la bioètica a primer pla de l'actualitat. Científics, filòsofs i legisladors discuteixen sobre allò que cal permetre o no i allò que xoca frontalment amb la moral actual.

Una vídua de 62 anys fou inseminada a Itàlia amb esperma del marit mort feia deu anys. La ciència i la llei ho permeten. Sylvie G., una lesbiana francesa, volia tenir el seu segon fill de donant anònim. La ciència ho permetia, però els tribunals li ho denegaren. Mario i Beniamino són uns siamesos nascuts al sud d'Itàlia, que comparteixen el mateix fetge, melic i penis. La ciència no pot fer res per a separar-los.

Són només tres casos entre molts que en podríem explicar. En alguns, ciència i lleis van d'acord. En altres, la ciència permet certes coses que la llei prohibeix. En uns tercers, finalment, la ciència encara no pot fer-hi res. En tots, cal discutir no sols les possibilitats tècniques, sinó també les conseqüències ètiques i legals.

Els problemes que l'avanç de les ciències biomèdiques plantegen han posat de moda un terme: bioètica, una especialitat que ja ha passat a primer pla dels mitjans de comunicació. Científics, filòsofs, advocats, religiosos discuteixen d'allò que es pot permetre i d'allò que cal prohibir. Sovint no es posen d'acord, perquè les possibilitats són tantes i les maneres de veure les coses tan diferents que la realitat no es presenta només blanca o negra, sinó també amb una extensa gamma de grisos, en què diversos arguments —humanitaris, morals, legals— tenen pes diferent.

Parlar de bioètica ens remet sovint a tècniques de reproducció assistida i a manipulacions genètiques. Això compon una part de la bioètica, però els problemes d'aquesta disciplina van molt més enllà. Pel psiquiatre Joan Corbella, "la bioètica és un dels grans reptes que tenim al davant. I comprèn des de la justificació de certes investigacions clíniques fins a la necessitat de fer o no moltes proves als malalts, de realitzar certes ex-

ploracions o tractaments o no, d'amagar la història clínica al pacient o no. La medicina i la biologia comencen a ser molt poderoses i el malalt pot quedar desprotegit davant el gran nombre de proves i tractaments que li poden fer".

La procreació assistida i les manipulacions genètiques són, però, les pràctiques que originen més problemes ètics i que criden més l'atenció. L'existència de dones que infanten fills-nets (acollint els òvuls fecundats d'una filla), l'existència d'embrions congelats orfes (perquè un dels progenitors ha mort o tots dos), les reserves d'esperma congelat d'homes traspasats, les dones homosexuals que volen tenir fills per inseminació artificial, la possibilitat d'efectuar anàlisis pre-natals per a detectar si un fetus és portador de certes anomalies o si tindrà predisposició a certes malalties... Una gran gamma de problemes, una multitud d'exemples que augmentaran a mesura que la biomedicina faci possibles més coses.

La llibertat de les persones i els límits d'aquestes pràctiques poden xocar. Aleshores, ¿qui ha de decidir? A l'estat francès, on la bioètica provoca grans debats entre intel·lectuals i on els mitjans de comunicació ofereixen sovint articles sobre el tema, podem trobar-hi posicions ben diferents. El neurobiòleg Jean-Didier Vicent diu que "seria perillós apel·lar a persones que ho ignoren tot de la ciència, però que volen legislar partint de principis morals. Res no és més perillós que partir de certituds ideològiques". Jean Bernard, metge i fins fa poc president del Comitè de Bioètica, va més lluny: "Allò que no és científic no és ètic".

DONAR LA VEU ALS AFECTATS

Però el psicoanalista Tony Anatrella els respon: "Els valors morals sobre els

quals es fonamenta la dignitat de la persona no depenen de les hipòtesis ni dels resultats de la ciència".

¿Científics o ètics? José Sanmartín, catedràtic de Filosofia de la Ciència a la Universitat de València i expert en aquests temes, hi afegeix un altre punt de vista: "Hem de tenir en compte també les persones afectades. Els comitès de bioètica han de ser integrats per experts de diverses especialitats, però les persones afectades han de ser-hi representades per grups socials que parlin en nom seu".

La participació dels ciutadans, que són

els més afectats per aquests avanços, seria precisament essencial a l'hora de dictaminar allò que cal permetre o, en tot cas, regular. Però per a això cal molta informació. Mentre a l'estat francès ja hem dit que als diaris apareixen sovint articles sobre aquestes qüestions, no passa el mateix a casa nostra. Els intel·lectuals no sempre es mostren interessats en aquest camp. L'escriptor Lluís Racionero ho comentava així en un diari: "Resulta trist de comprovar que en els simposis organitzats per debatre les implicacions de la manipulació genètica, els filòsofs es pronuncien sobre el tema amb anacrò-

niques al·lusions a Aristòtil o Spinoza, perquè no tenen coneixements de biologia molecular".

José Sanmartín respon: "La frase de Racionero es pot refutar totalment veient el que passa a Holanda, Bèlgica, França o als Estats Units, on l'interès dels filòsofs per les implicacions socials ètiques o medioambientals de les noves tecnologies és claríssima. El que sí que diria és que a l'estat espanyol això és molt nou, però hi ha grups importants, per exemple a València i a Barcelona, que treballen molt sobre la qüestió".

Hi ha científics no gens rebecs, tot al contrari, a reflexionar sobre aquests temes. Josep Egozcue, catedràtic de biologia cel·lular a la Universitat Autònoma de Barcelona, comenta que "la biomedicina s'ha adaptat a l'ètica civil, que marquen les lleis".

Però aquestes lleis tenen les seves mancances, per ignorància del legislador en temes científics. Egozcue comenta un cas de la llei espanyola. El seu equip investiga espermatozoides humans, per a la qual cosa cal fecundar un òvul. Òbviament, no es pot fer amb un òvul humà, perquè en naixeria un nou ésser. Ells treballen amb òvuls d'hàmsster. "Però la llei prohibeix les fecundacions entre espècies diferents, si bé va deixar com a excepció el cas dels hàmssters. El que el legislador volia era prohibir la creació de nous éssers". Però de la manera com ha redactat la llei prohibeix de fet certes pràctiques de recerca

L'experiència mostra que alguns elements considerats bàsics –anònimat dels donants, per exemple– xoquen amb drets d'altres persones –el d'un nen artificialment inseminat de saber qui és el seu pare– o fins i tot afecta la seguretat de moltes persones. "Els dos pilars de la bioètica a França –diu la psicoanalista Geneviève Delaisi de Parceval–, la gratuïtat i l'anònimat, proven la ineficàcia. S'apliquen al peu de la lletra i acaben provocant el drama de la sang contaminada" –en referència a les transfusions amb sang de portadors del virus de la sida–.

L'EXCUSA DELS TRAUMES PSICOLÒGICS

El trauma que pot representar per a un nen no saber qui és el seu pare o assabentar-se que fou procreat de forma "no natural", és un dels arguments que sovint es fa servir. Pel psiquiatre Joan Corbella "la utilització de tabús de tipus psicològic no té justificació. Les persones s'han

Segons el psiquiatre Joan Corbella, el malalt pot quedar desprotegit davant els tractaments mèdics a què se sotmet.

J. MORERA

d'adaptar a la realitat. Abans, als fills adoptats, no els ho deien que ho eren i ara sí que se sol fer. A l'altre extrem, tampoc no es justifica argumentar el possible trauma de la parella que no pot tenir fills. Les parelles poden ser perfectament feli-

ces encara que no tinguin fills". El doctor Corbella jutja les actituds moralistes: "Tant els qui volen frenar com els qui pretenen justificar unes pràctiques fan una moral a la seva mida. En tot cas, darrere de tot hi ha d'haver unes lleis que disse-

nyaran el tipus de societat que volem."

Més enllà de les tècniques de reproducció assistida, hi ha moltes altres qüestions que creen problemes ètics. Així, les anàlisis genètiques poden determinar si una persona és propensa a certes malalties. Això pot interessar molt les companyies d'assegurances de vida vinculades als préstecs. Com diu Marcel J. Mélançon, expert del Quebec en bioètica, "això donaria un tercer tipus de ciutadans, a més dels sans i dels malalts: el ciutadà portador, susceptible de marginació". Als Estats Units es calcula que el 20% de les empreses que demanen treballadors practiquen tests genètics als aspirants.

Un altre problema és el dels trasplantaments. La utilització d'òrgans d'animals és polèmica, com també ho va ser, en una altra escala, el trasplantament de cor, avui pràctica usual a tot el món. Els problemes morals també es refereixen al tràfic d'òrgans. La venda il·legal d'òrgans ja és una pràctica habitual a països subdesenvolupats. Se cerca gent pobra que vengui parts del seu cos. La disminució de donants pel descens de la mortalitat en accidents de trànsit, més l'augment de

Cultura Teatre

LA FILLA DEL MAR

D'ÀNGEL GUIMERA

DIRECCIÓ
SERGI BELBEL

PRORROGUEM!

ROMEA
CENTRE DRAMÀTIC
DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

NUS

DE JOAN CASAS

PREMI NACIONAL
IGNASI IGLÉSIAS, 1990

DIRECCIÓ
RAMON SIMÓ

AMB
MANEL BARCELÓ
MERCÈ LLEIXÀ

DEL 28 DE GENER
AL 7 DE MARÇ

TEMPORADA 1992-93

Teatre
Poliorama

Paradisos biomèdics

La llei ha d'adaptar-se al progrés científic... i el progrés científic a la llei. Per això els legisladors han d'introduir noves consideracions als textos que elaboren. La Llei de Filiacions, aprovada pel Parlament de Catalunya en 1991, considera: "Tenint en compte l'actual moment social, científic i jurídic, sembla oportú, i fins i tot necessari, regular en aquest nou règim jurídic no tan sols la filiació per naturalesa, sinó la filiació que deriva de les tècniques modernes de procreació assistida". I després afirma: "No hi ha cap violència ni cap dificultat essencial en una regulació unitària que assimili la fecundació artificial amb el consentiment de l'home a una relació sexual natural".

Dalt, Lluís Dacòrnas, que ha criticat els debats científics sobre la manipulació genètica. Baix, el Parlament de Catalunya, on es va aprovar l'any 1991 la Llei de Filiacions.

les possibilitats de la medicina actual de fer nous trasplantaments, han dut a aquesta escassetat d'òrgans.

Les darreres reunions i simposis mostren un interès creixent a crear comitès de bioètica. Quant a la legislació, el Ministeri espanyol de Sanitat i Consum i les conselleries de les diverses comunitats autònomes han elaborat un document sobre trasplantaments que prohibirà tota pràctica comercial i establirà una valoració justa, exempta de consideracions de tipus social o econòmic, sobre els trasplantaments.

Embrions congelats, pares que volen triar el sexe del fill, malalts que esperen òrgans per a un trasplantament i moltes més persones estan pendents d'allò que vagin dient les lleis. "El que cal fer —diu Octavi Quintana, president del Comitè de Bioètica del Consell d'Europa— és obligar la societat a definir-se en cada moment sobre les conseqüències dels avanços científics".

Xavier Duran

Equipara, doncs, mètodes naturals i tècniques modernes.

L'article 9, per exemple, regula la fecundació post mortem, i la limita als casos en què consti la voluntat fefaent dels integrants de la parella, que es limiti a un sol part i que el procés comenci en un termini màxim de nou mesos després de la mort del marit o de l'home

amb qui la dona convivia, termini que pot ser prorrogat pel jutge fins a un màxim de tres mesos més.

El projecte de nou codi penal espanyol es refereix, entre altres coses, a la manipulació genètica. Prohibeix les manipulacions de gens humans, tret de les que tenen per objectiu l'eliminació o disminució de les tares o malalties greus, qualsevol manipulació que vagi contra el que preceptuen les lleis, les manipulacions que, per imprudència, causin danys en el tipus vital, l'aplicació d'una tecnologia per a conèixer el sexe d'un fetus sense consentiment dels progenitors, la donació, utilització o destrucció d'embrions i fetus humans o d'òrgans fora del que les lleis disposen i, finalment, la inseminació artificial en una dona sense el seu consentiment.

La Llei francesa és molt més restrictiva. Limita la inseminació artificial a parelles estèrils. Exclou mares solteres i parelles homosexuals. També elimina els "ventres de lloguer". En altres camps, prohibeix el tràfic d'òrgans i teixits i la comercialitza-

ció de gens o cèl·lules. I limita la pràctica dels tests genètics a la recerca, a la terapèutica i a les demandes judicials.

L'elaboració d'unes lleis comunes per a tot Europa sembla encara poc madura. No sols hi ha ara lleis diferents, sinó també sensibilitats molt diferents. França va ser el primer estat que va crear un comitè de bioètica, en 1983. Seguiren Suècia (1985) i Dinamarca (1987). Però encara hi ha països, com Àustria o Irlanda, que no tenen ni comitè ni projecte de crear-ne cap.

Pel doctor Egozcue, "si hi ha coses prohibides en un país, però autoritzades en un altre, la gent anirà a aquest darrer a fer-les. Passarà com amb l'avortament". Uns exemples: una dona soltera no podrà ser inseminada a l'estat francès, però sí a l'estat espanyol. La recerca amb embrions és més oberta a Anglaterra i més restrictiva a França. L'actitud sobre patents humanes divideix els estats.

Alguns països europeus tenen problemes específics. Des que el règim de Ceaucescu prohibí tota reflexió sobre bioètica, temes com l'avortament provoquen grans discussions a Romania; també a Polònia. El president del Comitè d'Ètica romanès explica que "l'experimentació de fàrmacs en l'home és una de les nostres grans preocupacions, igual que a tots els països pobres. És menys car per a la indústria farmacèutica provar nous medicaments en malalts del nostre país que no pas en conillets d'índies en altres llocs".

D'aquesta forma, alguns països poden convertir-se en "paradisos biomèdics", com ja hi ha paradisos fiscals. L'harmonització és difícil, i a més caldrà també posar-se d'acord amb els Estats Units, el Canadà i el Japó. Cultures diferents tenen condicionaments diversos i allò que és ben acollit en un país pot ser plenament rebutjat en un altre.

En tot cas, la bioètica ja no és una especialitat més, sinó un element indefugible per a adaptar la societat als avanços de la ciència. El benefici que es pot oferir a molts malalts i l'establiment d'unes mesures que evitin discriminacions i injustícies són primordials. Com diu Michel Sapin, ministre delegat de Justícia a França: "En 1789 foren declarats els drets dels ciutadans i en 1946 els drets econòmics i socials. Ara arriba la tercera generació de drets de l'home: els drets biològics".

X. D.